

Nr 31.

Ankom till riksdagens kansli den 13 april 1926 kl. 11 f. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner om förbättring i pensionsvillkoren för vissa förmän och arbetare vid flottans varv m. fl.

I två likalydande, till bankoutskottets förberedande behandling överlämnade motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 9 av greve *Wachtmeister* och herr *Clemedtson* och den andra inom andra kammaren under nr 1 av herr *Holmgren*, hemställes, att riksdagen ville besluta

»att förmän och arbetare vid flottans varv och med dem jämställda löntagare, vilka uppnått en levnadsålder av 50 år och hava en sammanlagd väl vitsordad tjänstetid vid försvarsväsendet av minst 15 år samt beretts förtidspension, skola erhålla ett tillägg till förtidspensionen motsvarande 50 procent av den timlön, som vid tiden för avskedet var dem tillmätt;

att ovannämnda förmän och arbetare vid uppnådda 65 levnadsår erhålla samma pension, som de skulle hava erhållit, om de oavbrutet varit i tjänst;

att ovannämnda förmän och arbetare skola äga skyldighet att på kallelse inställa sig i tjänst och under tjänstgöring uppbära gällande timlön.»

Till stöd för berörda yrkande anföres i motionerna följande:

»Förutom den inskränkning av de militära personalstyrkorna, som blivit följden av 1925 års riksdagsbeslut i försvarsfrågan, har detta beslut även innefattat en reduktion av den civila arbetarestammen vid flottans varv.

Den personal, som sålunda måste tvångsavskedas, tillerkändes av riksdagen en kompensation av olika art och storlek beroende på innehavande ställning och tjänstetid. För verkställande av detta riksdagens beslut lär detsamma för överarbetning hava inlämnats till sakkunniga, bland vilka en var representant för »Försvarsverkens civila personalförbund». Resultatet av de sakkunnigas arbete utgöres av en »kungörelse angående förtidspension och avskedsersättning åt vissa övertaliga löntagare vid armén och marinen».

Härmed ha statsmakterna i princip erkänt sin moraliska skyldighet att omhändertaga de äldre varvsarbetare, som mot sin egen vilja av omständigheternas makt tvingas att avgå från sin tjänst.

Ett flertal av varvens äldre arbetare tillhöra icke försvarsverkens civila personalförbund och anse nu, att deras intressen icke blivit rätt tillvaratagna av förbundets representant bland de sakkunniga. Det förslag, som av representanten för nyssnämnda arbetareförbund framlagts och som av de sakkunniga godtagits, innebär i fråga om förtidspensionering av förmän och arbetare, *vilka fyllt 50 år*, följande, nämligen:

att en arbetare med 15 års tjänstetid erhåller en förtidspension om 680 kronor årligen;

att för varje påbörjat högre tjänsteår en förhöjning av 20 kronor per år erhålles;

att förtidspensionerna dock ej, oberoende av tjänstetidens längd, få överstiga 980 kronor årligen; samt

att förmän inom respektive tjänsteåldrar, enligt riksdagens beslut, tillerkänts en förhöjning om 100 kronor per år.

Sedan länge har den praxis varit gällande vid flottans varv, att en arbetare, som utan anmärkning tjänat i visst antal år och uppnått 50 års ålder, får kvarstå, så länge hälsa och krafter räcka till, varefter han pensioneras. Den gamle arbetaren har sålunda betraktat sig som fast anställd och även hittills blivit behandlad som sådan. Även om anställningsformen är vida lösligare än den fast anställda militärpersonalens och en jämförelse med denna personal sålunda formellt sett är oberättigad, så bör på grund av denna gamla praxis de äldre arbetarnas förmåner realiter kunna jämföras med de fast anställdas.

Under det att den lön de militära befattningshavarna få behålla vid överflyttningen på övergångsstat är högre än den pension, som väntar dem vid uppnådd pensionsålder, så blir de gamla varvsarbetarnas mindre. Medan den pension de enligt reglementet erhålla vid uppnådd pensionsålder för den arbetaregrupp det här gäller är i ett för allt omkring 1,400 kronor, så kommer förtidspensionen för samma grupp endast att uppgå till 980 kronor. Sålunda icke nog med att de i förtid berövas viss del av en inkomst, som hittills av dem betraktats såsom säker — för en inkomst på 2,700 kronor blir årligen inkomstminskningen 1,720 kronor, vilket på 15 år gör 25,800 kronor — utan även efter inträdet i pensionsåldern få de en minskning i inkomster, i jämförelse med vad de hittills kunnat påräkna, av 420 kronor per år.

Att en djup oro råder bland de gamla arbetarna, är helt naturligt, då de med nuvarande läge på arbetsmarknaden knappast ha någon utsikt att vid sin framskridna ålder på annat håll kunna få arbete, utan måste förutse, att de för sin existens bliva uteslutande hänvisade till förtidspensionen.

För de gamla synes det mig sålunda rimligt att fastställa övergångsbestämmelser i huvudsak överensstämmande med dem som gälla för den fast anställda personalen, men då arbetarna onekligen icke kunna göra anspråk på samma förmåner som den tvångsavskedade fasta personalen, synes mig lämpligen de frivilligt överfördas förmåner kunna tjäna som norm. Om de gamla arbetarna förutom de dem tilldelade förmånerna erhålla 50 procent av den till dem vid avskedet utgående timlönen, skulle förtidspensionen komma att uppgå till omkring 75 procent av avlöningen vid avskedet eller ungefär motsvara de förmåner, som tilldelas den fast anställda personal, vilken frivilligt övergår till övergångsstat.

Sålunda ökade förmåner synes mig emellertid också böra kompenseras av ökad skyldighet att vid behov gå i tjänst och utföra det arbete, som ålägges densamma, men under tjänstgöringen erhålla full lön. Härigenom vinnes den fördelen, att flottans varv vid tillfälligt behov av ökad arbetskraft kan tillgodogöra sig de gamlas erfarenhet och yrkesskicklighet. Åtminstone vad Karlskrona varv beträffar, torde det vara en inom verkstadsindustrien känd sak, att ett synnerligen gediget arbete där presteras av de vid varvet efter gammal praxis fast anställda gamla arbetarna.

I överensstämmelse med bestämmelserna för de militära kårerna borde nu ifrågavarande arbetaregrupp vid uppnådda 65 års ålder erhålla full pension.»

I samband med antagande av ny försvarsorganisation beslöt 1925 års riksdag, att ersättning skulle beredas vid försvarsväsendet anställda arbetare med flera, som genom inskränkningar i försvarsorganisationen komme att bli övertaliga. Den ifrågavarande ersättningen skulle utgå efter vissa grunder, närmare angivna i den till riksdagen avlåtna propositionen angående försvarsväsendets ordnande, och innefattades dessa grunder i ett av särskilda sakkunniga uppgjort, den 25 februari 1925 dagtecknat förslag. Bemälda sakkunniga, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 19 december 1924 tillkallade av chefen för försvarsdepartementet, voro marindirektören S. Pauli, krigsrådet A. Ekman samt ombudsmannen hos »försvarsverkens civila personals förbund» E. Andersson.

De *sakkunniga* hade för ersättningens utgående föreslagit följande grunder.

»1. I avseende å anställning indelas personalen i följande 3 grupper, nämligen:

Grupp I. Verkmästare och mästare vid flottan samt med dem jämställda löntagare vid armén eller marinen.

Grupp II. Förmän och med dem jämställda löntagare, såsom verkstadsföreståndare vid armén, maskinister, sjukvaktare.

Grupp III. Arbetare, andra daglönare vid flottan, utom förmän, samt med dessa jämställda löntagare.

I de fall då anställningens art icke är i kontrakt eller på annat sätt angiven, skall löntagare hänföras till den grupp, vilken han i lönehänseende står närmast.

2. Genom inskränkning av försvarsorganisationen övertaliga löntagare skola, så långt möjligt är, beredas likvärdig anställning vid annat statens verk.

3. Har sådan anställning icke kunnat beredas, utgår till dem av ovan omförmälda löntagare, vilkas avskedande är en följd av försvarsorganisationens inskränkning, ersättning enligt följande grunder samt med nedan nämnda undantag och villkor.

a) Löntagare, vilka icke hava uppnått en levnadsålder av 25 år och icke heller äro gifta eller hava försörjningsplikt för barn, ävensom de löntagare, vilka vid avgång ur tjänst icke hava en sammanlagd anställningstid av minst 4 år, erhålla ingen ersättning.

b) De övriga löntagare, vilka icke hava uppnått en levnadsålder av 50 år och en sammanlagd anställningstid vid försvarsväsendet av, löntagare tillhörande grupp I 20 år och övriga löntagare 15 år, erhålla en avskedsersättning, motsvarande en månads arbetsförtjänst för varje helt års anställning vid försvarsväsendet intill 15 års anställningstid samt två månaders arbetsförtjänst för varje helt års anställning därutöver; dock må avskedsersättning icke till någon utgå med högre belopp än

för grupp	I,	10,000	kronor,
»	»	II, manliga löntagare	6,800 »
»	»	II, kvinnliga »	4,800 »
»	»	III, manliga »	6,000 »
»	»	III, kvinnliga »	4,200 »

Arbetsförtjänsten beräknas enligt de i gällande olycksfallsförsäkringslag givna bestämmelser, dock att även inkomst överstigande 2,400 kronor för år skall medtagas vid beräkningen.

4. I punkt 3 b) nämnd avskedsersättning utbetalas vid avgång från anställning i *en* summa, i den mån denna ej överstiger en tredjedel av där angivna högsta belopp. Överstigande ersättningsbelopp intill en tredjedel av högsta beloppet utbetalas ett år efter avgången och eventuellt återstående belopp två år efter avgången.

5. Löntagare, vilka uppnått en levnadsålder av 50 år och hava en sammanlagd anställningstid vid försvarsväsendet av grupp I tillhörande löntagare minst 20 år och övriga löntagare minst 15 år, beredas förtidspension enligt följande grunder.

a) Grupp I.

Verkmästare vid flottan och med dessa jämställda löntagare,	
förtidspension	kronor 1,094: 40
pensionsförbättring	» 1,155: 60
	<hr/>
	Summa kronor 2,250: —

Mästare vid flottan och med dessa jämställda löntagare,	
förtidspension	kronor 1,000: —
pensionsförbättring	» 910: —
	<hr/>
	Summa kronor 1,910: —

b) Grupp II.

Manliga löntagare:

Förtidspension vid en anställningstid av sammanlagt 15 år	kronor 600: —
Pensionstillägg	» 180: —
	<hr/>
	Summa kronor 780: —

För varje fullt tjänstår utöver 15 år höjes beloppet av förtidspensionen med 20 kronor, dock skall högsta beloppet av densamma utgöra 900 kronor.

Kvinnliga löntagare:

Förtidspension vid en anställningstid av sammanlagt 15 år ...	kronor 420: —
Pensionstillägg	» 180: —
	<hr/>
	Summa kronor 600: —

För varje fullt tjänstår utöver 15 år höjes beloppet av förtidspensionen med 14 kronor, dock skall högsta beloppet av densamma utgöra 630 kronor.

c) Grupp III.

Manliga löntagare:

Förtidspension vid en anställningstid av sammanlagt 15 år	kronor 500: —
Pensionstillägg	» 180: —
	<hr/>
	Summa kronor 680: —

För varje fullt tjänstår utöver 15 år höjes beloppet av förtidspensionen med 20 kronor, dock skall högsta beloppet av densamma utgöra 800 kronor.

Kvinnliga löntagare:

Förtidspension vid en anställningstid av sammanlagt 15 år	kronor 350: —
Pensionstillägg	» 180: —
	<hr/>
	Summa kronor 530: —

För varje fullt tjänstår utöver 15 år höjes beloppet av förtidspensionen med 14 kronor, dock skall högsta beloppet av densamma utgöra 560 kronor.

6. Vid beräkning av anställningstiden må anställningsperioder av kortare varaktighet än ett år icke medtagas.

7. Har löntagare beretts likvärdig och varaktig anställning vid annat statens verk, skall ersättning av här ifrågavarande slag till honom icke vidare utgå, dock är löntagare icke skyldig återbetala redan uppburet belopp.

Samma vare förhållandet, därest löntagare beretts sådan anställning, som ovan nämnts, men vägrat mottaga densamma.

8. Avsked, som äger rum, sedan längre tid än ett år förflutit från slutet av det budgetår, varunder övergången till den nya organisationen i stort sett genomförts vid det etablissement eller trupperförband, som den avskedade tillhört, medför icke rätt till här omnämnd ersättning».

Sedan i anledning av riksdagens ovanberörda beslut inom försvarsdepartementet utarbetats utkast till kungörelse i ämnet, grundat på här ovan in-tagna förslag, samt arméförvaltningen, marinförvaltningen och statskontoret anmodats att var för sig inkomma med yttrande över omförmälda utkast ävensom med förslag till erforderliga föreskrifter, hade dylika yttranden och förslag av ämbetsverken avgivits, och hade i dessa yttranden vissa er-inningar framställts mot det uppgjorda förslaget.

På grund av vad i nämnda yttranden anförts, hade chefen för försvars-departementet den 9 september 1925 anmodat arméförvaltningen och marin-förvaltningen att gemensamt utarbета och till departementet inkomma med förslag till kungörelse i ämnet. I anledning härav överlämnade ämbets-verken den 14 november 1925 ett av dem upprättat förslag till sådan kungörelse. Beträffande detta förslag framhölls av ämbetsverken, att vid det-sammans utarbetande i möjligaste mån beaktats de erinringar, som gjorts mot förut omförmälda utkast. Förslaget hade sålunda undergått en ej obetydlig omarbetning i formellt hänseende, under det att detsamma med hänsyn till innehållet i stort sett bibehållits oförändrat och allenast i några få hän-seenden avveke från nämnda utkast.

De ändringar av någon större betydelse, som föreslagits, avsågo dels frågan, huruvida fullgörande av annan statstjänst än vid försvarsväsendet skulle få tillgodoräknas en löntagare vid bedömande av hans rätt till erhållande av förmån enligt kungörelsen, dels ock frågan huruvida vid dylikt bedömande hänsyn borde tagas jämväl till kortare tjänstgöringsperioder än ett år.

Beträffande dessa spörsmål hade *statskontoret* i sitt förut åberopade ytt-rande anført:

»Enligt förslaget må vid avgörande av frågan om tilldelande av avskeds-ersättning eller pension hänsyn tagas endast till anställningstid vid försvars-väsendet. Då emellertid fall lära förekomma, där löntagare av ifrågavarande slag tidigare innehaft anställning i annan statstjänst än vid försvarsväsen-det, och det synes billigt, att även sådan anställningstid må i nu ifrågava-rande avseende komma i betraktande, vill det synas statskontoret, som om bestämmelserna i detta hänseende borde så avfattas, att hela anställnings-tiden i statstjänst må läggas till grund för avgörandet.

Vidare lärer det förekomma, att löntagare väl varit år efter år anställd i statstjänst men såsom säsongarbetare, exempelvis murare, icke arbetat under hela året; och med hänsyn härtill synes det kunna leda till obillighet, om, såsom förslaget i punkt 6 innebär, vid beräkning av anställningstiden icke skulle få medtagas anställningsperioder av kortare varaktighet än ett år.»

Arméförvaltningen och *marinförvaltningen*, som ansågo fog föreligga för en ändring av det ursprungliga förslaget i den av statskontoret antydda riktningen, föreslogo i anslutning härtill i en i överensstämmelse härmed avfattad förändrad lydelse. Ämbetsverken ansågo sig likväl därvid böra fästa uppmärksamheten å, att dessa bestämmelser avveke från de i ovan förut omnämnda proposition angående försvarsväsendets ordnande angivna allmänna riktlinjer rörande beredande av förtidspension och avskedersättning åt vissa övertaliga löntagare vid armén och marinen, vilka riktlinjer av riksdagen lämnats utan anmärkning.

Ämbetsverken ville i detta sammanhang även framhålla, att i förslaget intagits föreskrift bland annat därom, att för den, som komme i åtnjutande av förtidspension enligt ifrågavarande kungörelse, skulle beträffande de förmåner, som avsåges i kungörelsen den 18 juni 1925 med bestämmelser om ny pension för vissa pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, gälla vad i § 2 mom. 3 av sistnämnda kungörelse stadgades i fråga om vissa där angivna pensionärer eller att de skulle undantagas från den i § 4 av samma kungörelse avsedda ytterligare förhöjning (förhöjning II).

Vidkommande sättet för bestämmandet av förtidspensioner åt dem bland ifrågavarande befattningshavare, vilka skulle bliva berättigade till en sådan förmån, utgingo ämbetsverken därifrån, att frågor om dylika pensioners medgivande, därest desamma icke i varje fall skulle anses böra göras till föremål för Kungl. Maj:ts beslut, skulle komma att anförtros åt statskontoret, som förvaltade anslaget till allmänna indragningsstaten och handhade utbetalningar av alla övriga därifrån utgående pensioner. Med hänsyn jämväl till önskvärdheten av att likartade principer måtte tillämpas vid bedömande av den övertaliga personalens rätt till förtidspension hade ämbetsverken i förslaget till särskilda föreskrifter rörande fastställande och utbetalning av förtidspension enligt den ifrågavarande kungörelsen intagit bestämmelse därom, att ärenden rörande dylika pensioner skulle prövas och avgöras av statskontoret.

Kungl. Maj:tfärdade sedermera den 15 januari innevarande år kungörelse i ämnet (nr 10) i överensstämmelse med ämbetsverkens senast omnämnda förslag.

De löntagare, vilka de sakkunnigas utredning avsåg, uppgingo, enligt vad som meddelas i utredningen, till omkring 3,500 vid armén och omkring 3,230 vid marinen eller sammanlagt till omkring 6,730. Av dessa beräknades vid armén omkring 700 och vid marinen omkring 525 komma att bliva över

taliga. Beträffande den övertaliga personalen vid marinen skulle dock under vissa av de sakkunniga angivna förutsättningar endast omkring 380 behöva avskedas, därav 215 skulle erhålla avskedsersättning och 125 förtidspension. Utan dylik förmån skulle ett antal av 40 avskedas. Av ovannämnda 700, anställda vid armén, skulle 365 erhålla avskedsersättning och 145 förtidspension, varjämte övriga 190 komme att avskedas utan ersättning.

Enligt bestämmelserna i förenämnda kungörelse skola ärenden rörande förtidspension prövas och avgöras av statskontoret, som jämväl äger att i samråd med armé- och marinförvaltningarna utfärda erforderliga föreskrifter rörande ordningen för beredande och utbetalning av sådan pension. Ärenden rörande avskedsersättning handläggas och avgöras av arméförvaltningen beträffande armén tillhörande personal och av marinförvaltningen i fråga om personal tillhörande marinen. Dessa myndigheter hava ock, var för sig i vad angår dem underlydande personal, att utfärda erforderliga föreskrifter rörande ordningen för beredande och utbetalning av berörda ersättning.

Enligt vad utskottet inhämtat, utarbetas för närvarande inom såväl statskontoret som marinförvaltningen nödiga föreskrifter för tillhandahållande av ifrågavarande särskilda förmåner. Arméförvaltningen har under nästlidna mars månad utfärdat föreskrifter angående utbetalande av avskedsersättning, vilka intagits i de genom lantförsvarets kommandoexpedition utgivna tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret (A nr 9).

Motionärernas förslag avser i främsta rummet, att ifrågavarande *marinen* tillhörande personal skulle beredas ett tillägg till förtidspensionen, motsvarande 50 procent av den timlön, som vid tiden för avskedet var vederbörande tillmätt. Högsta beloppet av en arbetares förtidspension utgör enligt kungörelsen 980 kronor, däri inberäknat pensionstillägg. Härtill böra dock läggas dels pensionsförhöjning (förhöjning I) dels ock dyrtidstillägg, något som motionärerna synas hava förbiset. Under sådana förhållanden kommer förtidspensionen i själva verket att uppgå till omkring 1,470 kronor eller ungefär samma belopp, som enligt gällande bestämmelser arbetare, om vilken här är fråga, vid uppnådd pensionsålder erhåller i pension. Enligt vad som meddelats utskottet, utgör arbetsförtjänsten för en varvsarbetare för närvarande omkring 3,672 kronor för en yrkesarbetare och omkring 3,024 kronor för en grovarbetare, allt för år räknat och inklusive dyrtidstillägg. Vid denna beräkning har antalet arbetsstimmar uppskattats till 2,400 med en medeltimlön av 89 öre för yrkesarbetare och 72 öre för grovarbetare. Vid bifall till motionärens förslag skulle ifrågavarande arbetare erhålla förtidspensioner å respektive omkring 2,542 kronor och 2,338 kronor, vartill komme dyrtidstillägg å den del av pensionen, som motsvarar det av motionärerna avsedda särskilda tillägget.

Då riksdagen så nyligen som förlidet år efter en noggrann utredning fastställt de ifrågavarande ersättningsbeloppen, har utskottet funnit sig icke äga anledning att på grund av de föreliggande motionerna föreslå någon

Utskottets
yttrande.

höjning av beloppen. Ett bifall till förslaget skulle för övrigt medföra ganska betydande kostnader för statsverket, då en ifrågasatt höjning givetvis måste avse även den övertaliga personalen vid *armén*.

Vad motionärerna i övrigt hemställt torde icke heller böra föranleda någon åtgärd. Utskottet vill särskilt framhålla, att det i allmänhet icke skulle vara till fördel för den, som erhållit förtidspension, att åläggas skyldighet att på kallelse ånyo inställa sig i tjänst, i synnerhet om han till äventyrs redan vunnit anställning i enskild tjänst. Beredes honom annan likvärdig anställning vid försvarsväsendet eller eljest i statens tjänst, äger han enligt bestämmelserna i kungörelsen icke vidare uppbära någon förtidspension.

Åberopande vad sålunda i ärendet förekommit får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motioner I: 9 och II: 1 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 april 1926.

På bankoutskottets vägnar:

BERNH. ERIKSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Gustafsson* i Stensholm, *Lindley*, *Pettersson* i Olovstorp *Johansson* i Friggeråker, *Bondeson*, *Östergren*, *Lindgren* och *Sandén*; samt

av andra kammaren: herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Borggren*, *Olsson* i Berg, *Hamrin*, *Ryberg*, *Kloo*, *Höglund* och *Uddenberg* i Varberg.